

PROJEKT DIGITALIZACIJE ZAVIČAJNE ZBIRKE *ESSEKIANA*¹

Digitisation project of Essekiana local collection

Ivana Knežević Križić

Muzej Slavonije

ivana.knezevich@mso.hr

Marina Vinaj

Muzej Slavonije

marina.vinaj@mso.hr

Domagoj Tominac

Muzej Slavonije

domagoj.tominac@mso.hr

UDK /UDC **026.07:069>(497.534)**

025:004>(497.534)

Stručni rad / Professional paper

Broj
bibliografske
jedinice

287

Sažetak

Zavičajna zbirka Essekiana jedna je od 14 zbirki Knjižnice Muzeja Slavonije. Usmjerena je na prikupljanje tiskarsko-izdavačke djelatnosti Osijeka i njegovih zavičajnika, od samih početaka osječkoga tiskarstva 1742. godine do završetka Drugoga svjetskog rata 1945. godine te time oslikava kulturnu, društvenu i gospodarsku povijest grada. Rad predstavlja projekt digitalizacije Zavičajne zbirke Essekiana prema fazama – digitalizacija Osječke bibliografije i realizacija mrežnoga kataloga, digitalizacija naslovnih stranica zavičajne građe te digitalizacija same zavičajne građe. Cilj digitalizacije jest trajna zaštita zavičajne građe te olakšan pristup korisnicima.

Ključne riječi: digitalizacija, mrežni katalog, Zavičajna zbirka *Essekiana*, Muzej Slavonije

---

¹ Rad se temelji na izlaganjima *Zavičajna zbirka Essekiana* te *Mrežni katalog zavičajne knjižnične zbirke Muzeja Slavonije* s prvoga i drugoga okruglog stola, uz napomene o završnoj fazi projekta digitalizacije.

Summary

Essekiana local collection is one of 14 collections of the Library of the Museum of Slavonia. This collection collect printed editions from Osijek and its natives from the beginning of printing in Osijek in 1742 until the end of World War II in 1945. Collection reflects the cultural, social and economic history of the city. This paper presents project stages of digitizing *Essekiana* local collection – digitizing Osijek bibliography and implementation of the online catalog, digitization front page of local edition and digitization complete local edition. The aim of digitization is the permanent protection of local edition and easier access to customers.

Keywords: digitization, online katalog, *Essekiana* local collection, Museum of Slavonia

Uvod

Knjižnica Muzeja Slavonije postoji od njegova samog osnutka 1877. godine. Knjižnična građa, prikupljena gotovo punih sto četrdeset godina, podijeljena je u tri veće cjeline. Priručna stručna knjižnica najvećim je dijelom nastala međuknjižničnom razmjenom publikacija s nekoliko stotina kulturnih i znanstvenih ustanova u zemlji i inozemstvu,² sadržavajući muzeološku literaturu potrebnu za rad kustosa i ostalih muzejskih stručnjaka. Spomeničke zbirke (Gimnazijska zbirka, Zbirka Gradskoga načelstva, Zbirka Pinterović, Zbirka Prandau-Normann, Zbirka Weissmann) predstavljaju knjižnice pojedinaca, obitelji ili ustanova značajnih za Slavoniju i Baranju, ali i šire. Zavičajne zbirke (Zavičajna zbirka *Essekiana*, Zbirka kalendara, Zbirka novina, Zbirka osmrtnica, Zbirka sitnoga tiska), pak, odražavaju kulturne, društvene, gospodarske i druge prilike Osijeka određenoga vremena. Upravo Priručna stručna knjižnica, spomeničke i zavičajne zbirke zajedno čine ovu specijalnu, muzejsku knjižnicu iznimnom. Knjižnica, iako bitna sastavnica nacionalnoga muzeja, usmjerena je na prikupljanje zavičajne građe, dakle građe s područja Osijeka, Slavonije i Baranje, koja je ujedno i najzanimljivija i najčešće korištena.

---

² Kordić, Marina; Vinaj, Marina. Međuknjižnična razmjena publikacija : mogućnosti nabave stručne literature na primjeru Knjižnice Muzeja Slavonije. // Glasnik slavonskih muzeja : glasilo Muzejske udruge Istočne Hrvatske 27, 4(2006), str. 119-125.

Zavičajna zbirka *Essekiana* jedna je od najvažnijih zbirki Knjižnice Muzeja Slavonije. Usmjeren je na prikupljanje tiskarsko-izdavačke djelatnosti Osijeka i njegovih zavičajnika od samih početaka osječkoga tiskarstva 1742. godine do završetka Drugoga svjetskog rata 1945. godine, što je u skladu s poslanjem muzeja, osnivanjem osječke gradske knjižnice te eksplozijom tiska, nakon koje djelatnost tiskara prelazi lokalne granice.³ Zavičajna zbirka *Essekiana* formirana je 1903. godine zahvaljujući Vjekoslavu Celestinu (1862.–1936.),⁴ dugogodišnjemu kustosu Muzeja Slavonije, koji je zaslužan za nabavu prve zavičajne knjižne građe. Godine 1929. ta je zbirka značajno nadopunjena otkupom Oskara Friml-Antunovića (1871.–1934.),⁵ osječkoga bibliofila i bibliografa koji se bavio prikupljanjem knjiga i tiskanoga materijala iz osječkih tiskara te je svoju zbirku prodao gradu Osijeku za Muzej,⁶ pri čemu je u Zbirku uvršten najveći broj najstarijih, raritetnih osječkih izdanja.

Zbirku je kronološki ustrojila knjižničarka Marija Malbaša (1909.–1995.), nezaobilazno ime osječke novije povijesti, posebice osječkoga knjižničarstva. Tako se danas najstarija osječka izdanja čuvaju u trezoru, dok su izdanja 20. stoljeća smještena na otvorenim policama unutar zasebne prostorije. Treba napomenuti kako se na zavičajnu građu do 1945. godine nastavlja ona tiskana do danas. Naime, Zavičajna zbirka *Essekiana* upotpunjuje se, kako starim, tako i novim izdanjima, onima tiskanim nakon 1945. godine, s time da se novija izdanja ne prikupljaju sustavno. Upravo se raritetnim primjercima zavičajne zbirke uvijek iznova vraćaju znanstvenici, sveučilišni profesori i drugi stručnjaci.⁷ Građa muzejske knjižnice dostupna je, uz najavu, korisnicima na korištenje, ali se ne posuđuje. Kako bismo tu vrijednu građu približili cijeloj lokalnoj zajednici, a ujedno je i zaštitili, digitalizacija se ukazala kao najbolje rješenje.

³ Knežević, Ivana. Muzejska uloga Zavičajne zbirke *Essekiane* u Muzeju Slavonije. // *Muzeologija* 48/49(2011/2012), str. 254.

⁴ Burić, Vesna. Andrija Kordić, Ferdo Ž. Miler i Vjekoslav Celestin, prvi kustosi osječkoga Muzeja. // *Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj / glavni i odgovorni urednik Mladen Radić. Osijek : Muzej Slavonije, 1999. Str. 89.*

⁵ Malbaša, Marija. Osječki bibliofil i bibliograf Oskar Friml-Antunović. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 18, 3/4(1972), str. 49-56.

⁶ Malbaša, Marija. Antunović, Oskar F. (Friml Antunović). // *Hrvatski biografski leksikon, 2016.* URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=777> (2016-08-10)

⁷ U sklopu rada *Zavičajni fondovi Knjižnice Muzeja Slavonije – ishodišta znanstvenog promišljanja Osijeka i Slavonije*, objavljenoga u zborniku *Knjižnice: kamo i kako dalje*, odnosno zborniku 13. dana specijalnih i visokoškolskih knjižnica, izrađena je *Bibliografija radova nastalih korištenjem knjižničnih fondova Muzeja Slavonije*.

Projekt digitalizacije Zavičajne zbirke *Essekiana*

S obzirom na razvijene informacijske i komunikacijske tehnologije, danas je uobičajeno da knjižnice prezentiraju svoje sadržaje na mreži (internetu). Njihove unikatne zbirke te pojedini raritetni primjerci dobili su time idealnu mogućnost javnoga predstavljanja širemu krugu korisnika, izlazeći iz muzejskih prostora i začuđujući svojim bogatstvom.⁸ Tako se u Knjižnici Muzeja Slavonije, u sklopu projekta *Knjižna baština u fondovima hrvatskih knjižnica: izazovi otkrivanja i interpretacije*,⁹ rodila ideja o digitalizaciji kataloga Zavičajne zbirke *Essekiana* – prvoga sveska Osječke bibliografije Marije Malbaša. Kako se zavičajna građa najčešće koristi kao izvor istraživačima pri izradi znanstvenih i stručnih radova, za godišnjice društava, udruga i ustanova, za izradu monografija o zavičaju te za izložbe i izdavačku djelatnost vezanu uz zavičaj¹⁰, dakle kao polazište svih istraživanja lokalne i regionalne baštine, projekt je 2009. godine osmišljen i proširen u suradnji Muzeja Slavonije i Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Osijeku, u sklopu studentske prakse.¹¹ Tim smo projektom nastojali dugoročno zaštititi zavičajnu građu, odnosno kulturno-povijesnu baštinu grada Osijeka te informirati javnost o njezinu postojanju i smještaju u Knjižnici Muzeja Slavonije. Svrha samoga projekta bila je, prije svega, zaštititi vrijednu i jedinstvenu građu pomoću digitalnih preslika, povećati pristup i korištenje zavičajne građe te olakšati korištenje često tražene građe.¹² Projekt je podijeljen u tri faze: digitalizacija Osječke bibliografije i realizacija mrežnoga kataloga, digitalizacija naslovnica zavičajne građe te digitalizacija same zavičajne građe.

---

⁸ Radovanlija Mileusnić, Snježana. Muzejske knjižnice na internetu : pregled stanja u Hrvatskoj s inozemnim primjerima. // Zbornik radova i priloga s 3. dana specijalnog knjižničarstva Hrvatske / urednica Maja Jokić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 40.

⁹ Riječ je o projektu (2007.–2013.) koji je pokrenula dr. sc. Dora Sečić. Nakon njezina odlaska u mirovinu projekt je nastavila dr. sc. Jelena Lakuš.

¹⁰ Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. URL: www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf (2016-03-11)

¹¹ Tehničke poslove skeniranja zavičajne građe i obrade podataka obavili su Denis Despot i Domagoj Tominac, tadašnji studenti Informatologije na Odsjeku za informacijske znanosti.

¹² Knežević, Ivana. Osječka bibliografija – od prikupljanja do digitalizacije. // Knjižničarstvo 11/12, 1/2(2007/2008), str. 37.

Digitalizacija Osječke bibliografije

Digitalizacijom Osječke bibliografije nastojali smo putem mrežnih stranica Muzeja Slavonije učiniti dostupnim katalog Zavičajne zbirke *Essekina*. Naime, dugogodišnji vrijedni rad Marije Malbaša na zavičajnoj građi rezultirao je Osječkom bibliografijom koja je ugledala svjetlo dana u dva tvrdo ukoričena sveska 1980-ih godina (prvi svezak 1981., drugi svezak 1985.). Upravo prvi svezak Osječke bibliografije, objavljen u izdanju tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Centra za znanstveni rad, predstavlja katalog Zavičajne zbirke *Essekiana*. Riječ je o publikaciji koja na jednom mjestu donosi cjelokupan pregled tiskarsko-izdavačke djelatnosti u Osijeku od 1742. do 1944. godine, što održava sadržaj zavičajne zbirke. Uz to, od ukupno 3.295 kataloških zapisa zabilježenih u prvom svesku, njih 2.404 nastalo je na temelju Zavičajne zbirke *Essekiana*. U sklopu projekta digitaliziran je prvi svezak Osječke bibliografije, dok su za potrebe tehničke izrade i postavljanja mrežnoga kataloga na mrežne stranice Muzeja Slavonije izdvojene one knjižnične jedinice koje su zastupljene u Osječkoj bibliografiji, ali nisu u fondu naše zavičajne zbirke.

Realizacija mrežnoga kataloga Zavičajne zbirke *Essekiana*

U studenom 2010. godine predstavljen je mrežni katalog¹³ Zavičajne zbirke *Essekiana*. Riječ je o prvomu mrežnom katalogu zavičajne zbirke jedne muzejske knjižnice u Hrvatskoj. Mrežni katalog zasigurno nije revolucionaran korak uvođenja novih tehnologija u knjižnično poslovanje u Hrvatskoj, ali svakako je najznačajniji do sada u Knjižnici Muzeja Slavonije. Naime, Muzej Slavonije jedini je muzej u Hrvatskoj koji na svojim stranicama ima mrežni katalog zavičajne zbirke. Pri tome treba spomenuti kako je Muzej Slavonije ujedno i prvi hrvatski muzej općega tipa koji se na mreži pojavio s katalogom.¹⁴ U vrijeme pojave mrežnoga kataloga Zavičajne zbirke *Essekiana* svega su četiri muzejske ustanove u Hrvatskoj na svojim stranicama imale mrežne kataloge knjižnice, s tim da je riječ o katalozima cjelokupnoga fonda. Riječ je o mrežnomu katalogu

---

¹³ Korisničko sučelje mrežnoga kataloga pomoću kojega svi zainteresirani mogu pretraživati katalog Zavičajne zbirke *Essekiana* na mrežnim stranicama Muzeja Slavonije izradio je Matija Bogdanović.

¹⁴ Knežević, Ivana. Od zavičajne zbirke muzejske knjižnice do mrežnoga kataloga. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010), str. 103.

Arheološkoga muzeja Zadar, Muzeja suvremene umjetnosti, Muzejskoga dokumentacijskog centra i Prirodoslovnoga muzeja Rijeka.

Mrežni katalog Zavičajne zbirke *Essekiana* omogućava uvid u zavičajnu zbirku širokom krugu potencijalnih korisnika iz različitih sredina i s najrazličitijim informacijskim potrebama.¹⁵ Kao takav, potencijalnim korisnicima omogućuje brzo, jednostavno i samostalno pretraživanje¹⁶, pronalaženje određenoga bibliografskog zapisa iz sigurnosti svoga doma, pri čemu je dovoljno imati pristup mreži (internetu) i pristupiti katalogu. Nadalje, mrežni katalog može pretraživati više potencijalnih korisnika istovremeno, bez vremenskih ograničenja. Mrežni katalog ne posjeduje podatke o dostupnosti knjižnične građe za posudbu, kao što to imaju mrežni katalogi drugih tipova knjižnica, ali to u ovom slučaju i nije relevantno. Naime, fond Zavičajne zbirke *Essekiana* može se iščitavati i koristiti samo u prostoru Muzeja Slavonije.¹⁷ Kada je riječ o nedostacima mrežnoga kataloga, on se temelji na prvom svesku Osječke bibliografije, odnosno prati njegovu koncepciju. Mrežni katalog zasniva se na zavičajnoj građi koja odstupa od međunarodnih standardnih bibliografskih opisa (ISBD-ova), a koja je na mrežne stranice Muzeja Slavonije postavljena u onom obliku u kojem ju je zapisala/obradila Marija Malbaša. Dakle, podaci s naslovne stranice bibliografske jedinice u zapis su uneseni u cijelosti, bez skraćivanja. Uz bibliografske zapise do 1835. godine redovi su označeni kosim crtama.¹⁸ Mrežni katalog Zavičajne zbirke *Essekiana* moguće je pretraživati prema svim elementima zapisa (autoru, naslovu, ključnoj riječi, godini...), a primarno slijedi kronološki redoslijed, unutar kojega je abecedni.

Digitalizacija naslovnih stranica zavičajne građe

Sljedeća faza projekta digitalizacije obuhvatila je digitalizaciju naslovnih stranica same zavičajne građe, odnosno osječkih tiskovina. Naslovne stranice zavičajne građe digitalizirane su kako bi bile postavljene na mrežni katalog, u sklopu određenoga bibliografskog zapisa, te kako bi pridonijele njegovoj jedinstvenosti. Naime, građa

---

¹⁵ Isto, str. 103-104.

¹⁶ Ožić Bašić, Dina. Nav. dj., str. 121.

¹⁷ Knežević, Ivana. Nav. dj., 2010., str. 104.

¹⁸ Malbaša, Marija. Osječka bibliografija : tiskarsko-izdavačka djelatnost u Osijeku od 1742. do 1978. godine : sv. I. (1742-1944). Osijek : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad, 1981. Str. 15.

Zavičajne zbirke *Essekiana* jedinstvena je upravo zbog zanimljivih detalja poput ex librisa, pečata, ilustracija, ukrasa na naslovnim stranicama, preliminarnim stranicama i slično. Svaka bibliografska jedinica iz Zavičajne zbirke *Essekiana*, koja sadrži određeni spomenuti detalj, ima neku svoju priču. Primjerice, ex librisi donose podatke o prethodnim vlasnicima samih publikacija, o njihovim interesima, područjima zanimanja i bavljenja, o pojedinim privatnim ili javnim knjižnicama u kojima su bile smještene. Različiti ukrasi na publikacijama odražavaju modu i stil određenoga vremena.¹⁹ Digitalne preslike naslovnih stranica publikacija iz zavičajne zbirke obogaćuju mrežni katalog i promiču kulturne, povijesne, društvene i druge prilike Osijeka kroz tri stoljeća.

Digitalizacija same zavičajne građe

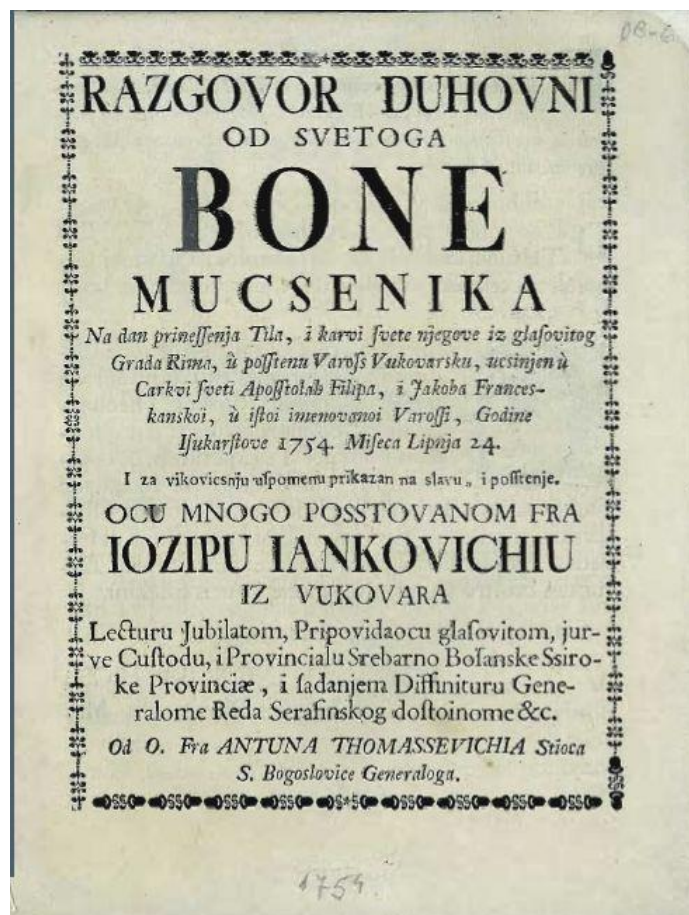
Završna faza projekta digitalizacije ujedno je i najopsežnija. Digitalizacijom svoje zavičajne građe omogućavamo potencijalnim korisnicima bolji pristup jedinicama građe, odnosno vrijednim i jedinstvenim primjercima kulturne, povijesne i znanstvene baštine.²⁰ Stvaranjem digitalnih preslika nastojimo trajno očuvati zavičajnu građu, taj dragulj osječke kulturne povijesti, ali je i učiniti što dostupnijom zainteresiranim korisnicima. Nažalost, zbog nedovoljnih financijskih sredstava digitalizacija cjelokupne zavičajne građe još uvijek nije dovršena. Ipak, treba istaknuti kako je do sada digitalizirano 37 naslova *stare knjige*²¹, od toga je čak 36 iz 18. stoljeća. Iako se ta brojka čini malenom, riječ je o otprilike 6.120 stranica! Od tih 37 digitaliziranih naslova, dva su naslova tiskana u prvoj osječkoj tiskari – Franjevačkoj tiskari (1735.–1774.).²² Zapis najstarijega digitaliziranog naslova iz Zavičajne zbirke *Essekiana* navodimo u obliku u kojem je zabilježen na mrežnom katalogu. (Sl. 1.)

¹⁹ Knežević, Ivana. Nav. dj., 2010., str. 104.

²⁰ O digitaliziranoj baštini. <http://db.nsk.hr/HeritageUnits.aspx?id=197> (2016-02-02)

²¹ Pod starom knjigom obično se podrazumijevaju publikacije proizvedene prije uvođenja strojnoga tiskanja u 19. stoljeću. (ISBD(A) : Međunarodni standardni bibliografski opis starih omeđenih publikacija (antikvarnih). Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1995. Str. 1.)

²² Malbaša, Marija. Povijest tiskarstva u Slavoniji. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978. Str. 11.

Slika 1. Razgovor duhovni/ od svetoga/ Bone/ mucsenika/. Na dan prinessenja tila, i karvi svete njegove iz glasovitog/ grada Rima, u posstenu vaross Vukovarsku, ucsinjen u/ Carkvi sveti aposstolah Filipa, i Jakoba franceskanskoi, u istoi imenovanoi varossi. Gospodine Isukarstove 1754. miseca lipnja 24./ I za vikovicsnju uspomenu prikazan na slavu, i posstenje. Ocu mnogo posstovanom fra Jozipu Iankovichiu,/ iz Vukovara lecturu jubilatom, pripovidaocu glasovitom, jurve custodu, i provincialu Srebarno Bosanske ssiroke provinciae, i sadanjem diffinituru generalome reda serafinskog dostoinome etc./ Od O. fra Antuna Thomassevicha stioca/ S. Bogoslovice generaloga.

Godine 1754. franjevac Antun Tomašević (oko 1713. – 1758.)²³ napisao je i tiskao propovijed pod nazivom *Razgovor duhovni od svetoga Bone mučenika*. Kada je o pitanju važnost toga djela za Zavičajnu zbirku *Essekiana*, riječ je o jednom od najstarijih tiskanih izdanja u Osijeku, o izdanju tiskanom prije više od dva i pol stoljeća u prvoj osječkoj tiskari, i to na hrvatskom jeziku u vrijeme kada je pretežito u upotrebi latinski jezik. Međutim, djelo je to koje isto tako veliku vrijednost ima i u Vukovaru, s obzirom na to da

²³ Sablić-Tomić, Helena; Rem, Goran. Slavonski tekst hrvatske književnosti. Zagreb : Matica hrvatska, 2003. Str. 587.

je autor Vukovarac te da je riječ o propovijedi koja je nastala povodom prenošenja tijela sv. Bone iz Rima u Vukovar, a upravo je tim činom i potaknut kult toga sveca kao zaštitnika Vukovara i Srijema, aktivan do danas.²⁴ O važnosti toga djela za Vukovar svjedoči i pretisak²⁵ objavljen 1994. godine, nastao 240 godina nakon objave izvornika.

Ostalih 35 naslova tiskano je u Divaldovoj tiskari (1775.–1857.)²⁶, prvoj osječkoj svjetovnoj tiskari koja je ujedno 82 godine bila i jedina slavonska tiskara. O važnosti Divaldove tiskare najbolje svjedoči Marija Malbaša (1978: 21) kada piše: *Što je Divaldova tiskara značila za širenje prosvjete i opću kulturni napredak Slavonije krajem 18. i početkom 19. stoljeća, najbolje pokazuje niz poznatih i istaknutih imena naše književne i kulturne povijesti koje su preko te tiskare našle put u šire krugove, građanske i seljačke, i tako uzmogle obavljati svoju prosvjetiteljsku misiju koja im je u to doba i bila glavnim ciljem.*

Izdvojit ćemo tri naslova, također u obliku u kojem su navedeni na mrežnom katalogu. (Sl. 2.)

Slika 2. Mukka/ gospodina nashega/ Isukersta/ i placs Divice Marie/ majke njegove,/ za pivanje uredno sloxena od/ otca Fra Petra Knexenicha,/ reda svetoga Franceska od /obsluxenjah, derxave pri-/ svetoga odkupitelja u/

²⁴ Bilić, Anica. Sveti Bono – na presjecištu književne riječi i teorijske misli. *Diacovensia* 13, 2(2005), str. 297.

²⁵ Tomašević, Antun. Razgovor duhovni od svetoga Bone mučenika. Pretisak s pogovorom. Zagreb : Gradski muzej Vukovar, 1994. Str. 41.

²⁶ Malbaša, Malbaša. Nav. dj., 1978., str. 16.

Dalmacii. Koja/ od nikih ricsih, u ovima stranama /kod Illirah, neobicsajnih, ocsisti Otac Fra Ivan Velikanović, reda istoga, derxave/ Svetoga Ivana Kapistrana, i csini/ priutishtiti./ S' dopushtenjem starishinah./ U Osiku/ Slovih Ivana Martina Diwalt, godine MDCCLXXVI.

Godine 1776. franjevac Ivan Velikanović (1723.–1803.)²⁷ tiskao je djelo pod nazivom *Muka Gospodina našega Isukrsta i plač Dvice Marije, majke njegove*. U raznovrsnom korpusu slavonske nabožne knjževnosti 18. stoljeća svoje mjesto nalazi i stara, podrijetlom srednjovjekovna pjesničko-dramska vrsta poznata kao Marijin ili Gospin plač. Riječ je o poeziji u kojoj je opjevana tema Kristova uhićenja, smrti i uskrnuća, ali s naglašenom ulogom Blažene Djevice Marije koja nije prikazana isključivo kao Božja odabranica, žena koja će roditi Spasitelja čovječanstva, nego ponajprije kao majka koja oplakuje smrt vlastita djeteta.²⁸ U nekoliko knjiga nastalih u Slavoniji možemo pronaći Gospin plač, a među njima je i spomenuto djelo iz Zavičajne zbirke *Essekiana*. I dok je Gospin plač većinom dio molitvenika, katekizma ili hagiografskoga spjeva, Velikanovićeva *Muka Gospodina našega Isukrsta i plač Dvice Marije, majke njegove* iznimka je koja je kao zasebna knjiga tiskana u Divaldovoj tiskari. Riječ je o jezičnoj prilagodbi poznatoga Gospina plača franjevca Petra Kneževića (1702.–1786.) prvi put objelodanjenoga 1753. godine u Mlecima, a potom često pretiskavanoga.²⁹ Primjerak djela iz Zavičajne zbirke *Essekiana* zanimljiv je i zbog dva ex librisa. Naime, na preliminarnoj stranici nalazi se zapisano: *Ex Libris Joaňy/ Goretich ā Zombor./ Año 1777.*, dok je na naslovnoj stranici vidljiv tiskani ex libris spominjanoga osječkog bibliografa i bibliofila Oskara Frimla Antunovića. Dakle, Ivan Goretić iz Sombora bio je vlasnikom tog primjerka 1777. godine, kasnije se primjerak našao u vlasništvu Oskara Friml Antunovića, preko kojega je i dospio u Zavičajnu zbirku *Essekiana*. Zanimljivo je istaknuti kako se uz ex libris Oskara Friml Antunovića nalazi i oznaka I 26, što dokazuje da je Oskar Friml Antunović imao popis/katalog svoje privatne knjižnice.

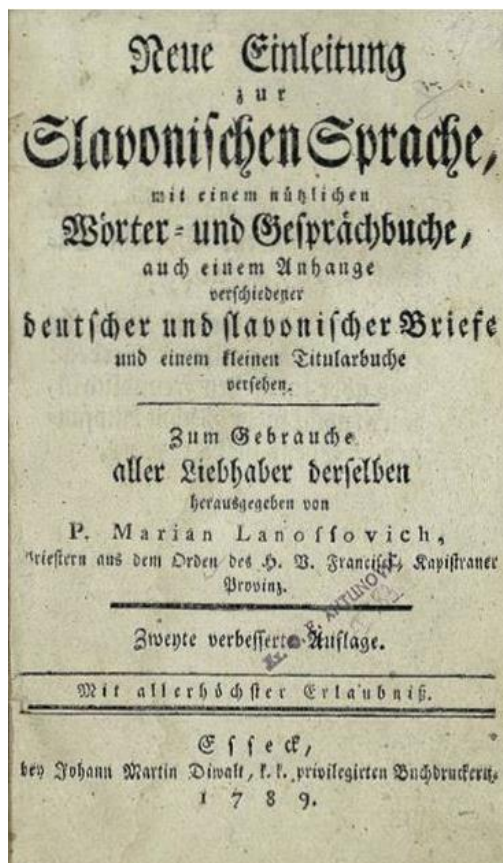
²⁷ Sablić-Tomić, Helena; Rem, Goran. Nav. dj., str. 598.

²⁸ Tatarin, Milovan. Gospin plač i muka Isukrstova u slavonskoj nabožnoj knjizi 18. stoljeća. // Ljubavi nebeske, ljubavi zemaljske : prilozi hrvatskoj nabožnoj knjževnosti 18. stoljeća / Milovan Tatarin. Zagreb : Disput, 2007. Str. 7.

²⁹ Isto.

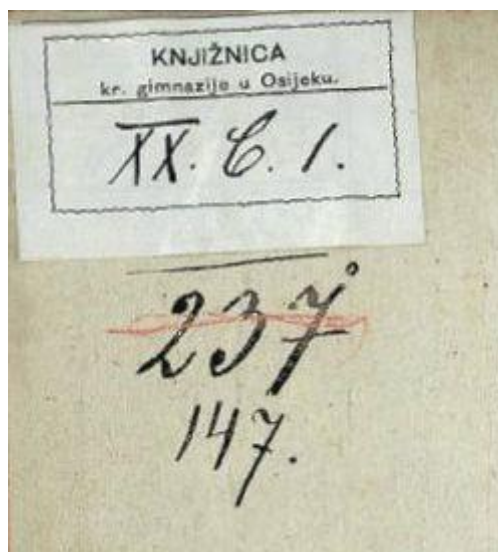

Slika 3. Neue Einleitung/ zur/ Slavonischen Sprache,/ mit einem nützlichen/ Wörter- und Gesprächsbuche,/ auch einem Anhange/ verschiedener/ deutscher und slavonischer Briefe/ und einem kleinen Titularbuche/ versehen./ Zum Gebrauche/ aller Liebhaber derselben/ herausgegeben von/ P. Marian Lanossovich,/ Priestern aus dem Orden des H. V. Francisci,/ Kapistraner Provinz./ Mit allerhöchster Erlaubnis./ Essek, gedruckt bey Johann Martin Diwalt,/ k. k. privil. Buchdruckern./ 1778.

Slika 4. Neue Einleitung/ zur/ Slavonischen Sprache/ mit einem nützlichen Wörter- und Gesprächsbuche/ auch einem Anhange/ verschiedener deutscher und slavonischer Briefe/ und einem kleinen Titularbuche/ versehen. Zum Gebrauche aller Liebhaber derselben/ herausgegeben von/ P. Marian Lanossovich/, Priestern aus dem Orden des H. Francisci/ Kapistraner/ Provinz./ Zweite verbesserte Auflage./ Mit allerhöchster Erlaubniss. Essek,/ bey Johann Martin Diwalt, k. k. privilegierten Buchdruckern/ 1789

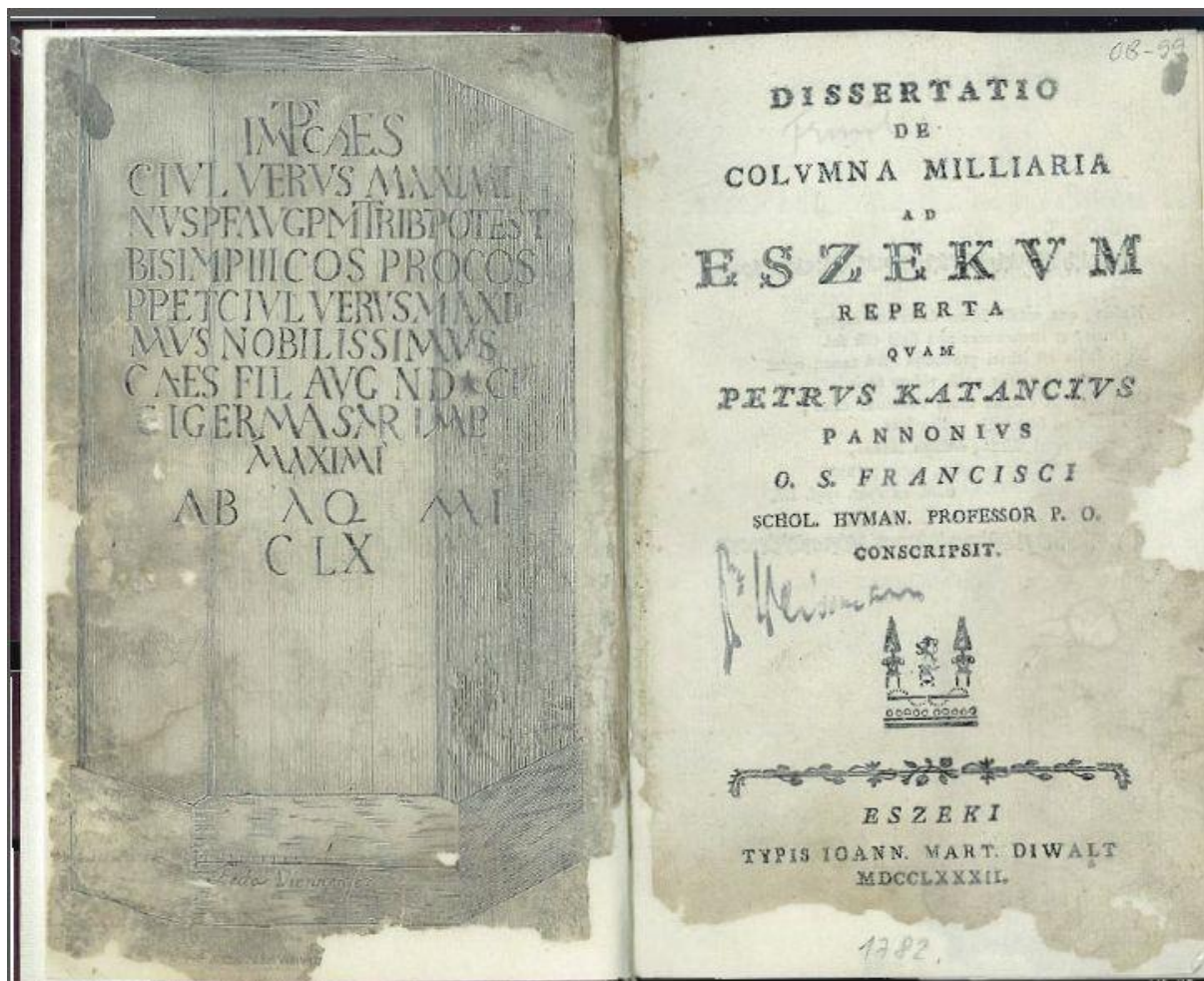
Neue Einleitung zur Slavonischen Sprache (sl. 3. i 4.), u hrvatskom prijevodu *Novi pristup slavonskomu jeziku*, djelo je franjevca Marijana Lanosovića (1742.–1812.),³⁰ poznatoga pjesnika i jezikoslovca. Riječ je o općem jezičnom priručniku, koji osim gramatike namijenjenoj strancima koji uče hrvatski (*slavonski*) jezik, sadrži i njemačko-hrvatski rječnik.³¹ Djelo je doživjelo tri izdanja, pri čemu su prva dva izdanja tiskana u Osijeku. Prvo je tiskano 1778., a drugo 1789. godine. Oba se digitalizirana izdanja mogu pronaći u Zavičajnoj zbirci *Essekiana*, i to kao jedinstveni primjerci s obzirom na kulturno-povijesne elemente koje sadrže. Naime, na preliminarnim stranicama prvoga izdanja (sl. 5.) nalazi se naljepnica bivše Knjižnice Kraljevske gimnazije u Osijeku, koja je danas kao spomenička zbirka smještena u Knjižnici Muzeja Slavonije. Poznato je da zavičajna građa ima prednost prikupljanja pred ostalom građom, zato je taj primjerak izlučen iz spomeničke u zavičajnu zbirku. Drugo izdanje sadrži ex libris Oskara Friml Antunovića, s oznakom *I 83*.

Slika 5. Naljepnica bivše Knjižnice Kraljevske gimnazije u Osijeku

³⁰ Sablić-Tomić, Helena; Rem, Goran. Nav. dj., str. 117.

³¹ Marijan Lanosović: *Neue Einleitung zur slavonischen Sprache*. URL: <http://ihj.hr/iz-povijesti/marijan-lanosovic-neue-einleitung-zur-slavonischen-sprache/22/> (2016-08-10)

Slika 6 .Dissertatio/ de columna milliaria/ ad Eszekum/ reperta/ quam Petrus Katancius/ Pannonius/ O.S. Francisci/ schol. human, professor P. O./ conscripsit. Eszeki/ Typis Ioann. Mart. Diwalt/ MDCCLXXXII.

Godine 1782. franjevac Matija Petar Katančić (1750.–1825.)³² tiskao je svoje djelo pod nazivom *Dissertatio de columna milliaria ad Eszekum reperta*. Riječ je o prvoj arheološkoj raspravi objavljenoj u Hrvatskoj, i to baš u Osijeku. Hrvatski prijevod Disertacije – *Rasprava o rimskom miljokazu pronađenom kod Osijeka* – objavljen je u Osječkom zborniku, u tri nastavka. Konkretni primjerak iz Zavičajne zbirke *Essekiana* sadrži ex libris Hermana Weissmana, osječkoga odvjetnika, čija je knjižnica pohranjena u Muzeju Slavonije kao spomenička zbirka. Kao i u prethodnom primjeru, primjerak je iz spomeničke zbirke premješten u zavičajnu prema jednom od kriterija zavičajnosti.

³² Sablić-Tomić, Helena; Rem, Goran, Nav. dj., str. 510.

Zaključno

Zavičajna zbirka *Essekiana* neiscrpan je izvor za proučavanje zavičajnih publikacija. Prije svega, digitalizacija zavičajnoga kataloga (prvoga sveska Osječke bibliografije) te uspostavljanje mrežnoga kataloga zavičajne zbirke prvi je korak otvaranju zavičajne zbirke javnosti. Ta vrijedna i raritetna građa, jedinstveni primjerci koji se mogu koristiti samo u zatvorenom prostoru Knjižnice bez mogućnosti kopiranja, skeniranja i sličnih radnji, digitalizacijom se približava zainteresiranim korisnicima i omogućava lakše korištenje. Digitalizirane naslovne stranice velikim dijelom otkrivaju kulturno-povijesne elemente (ex librisi, rukopisne bilješke...) konkretnih primjerka i time potkrepljuju tezu o njihovoj jedinstvenosti. Multietničnost i višejezičnost Osijeka u 18. i 19. stoljeću te postojanje jedine tiskare u Osijeku, ali i u cijeloj Slavoniji, kroz gotovo 130 godina odražava se na tiskarsko-izdavačku djelatnost koju obuhvaća Zavičajna zbirka *Essekiana*. Digitalizacijom konkretnih primjeraka zavičajnu građu, između ostaloga, nastojimo i trajno očuvati za buduće generacije korisnika. U planu je i postavljanje digitaliziranih primjeraka zavičajne građe na mrežni katalog, uz konkretan zapis. Time bi konkretni primjerci *stare knjige* bili dostupni svima. Nažalost, zbog nedovoljnih financijskih sredstava digitalizacija cjelokupne zavičajne građe još uvijek nije dovršena. Ipak, do sada je digitalizirano 37 naslova, od toga je čak 36 naslova iz 18. stoljeća. S obzirom na vrijednost digitaliziranih primjeraka, njihovu korištenost u osječkoj akademskoj zajednici, ta brojka i nije tako mala.

Literatura:

Bilić, Anica. Sveti Bono – na presjecištu književne riječi i teorijske misli. // *Diacovensia* 13, 2(2005), str. 287-315.

Burić, Vesna. Andrija Kordić, Ferdo Ž. Miler i Vjekoslav Celestin, prvi kustosi osječkoga Muzeja. // *Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj / glavni i odgovorni urednik Mladen Radić. Osijek : Muzej Slavonije, 1999. Str. 80-90.*

ISBD(A) : Međunarodni standardni bibliografski opis starih omeđenih publikacija (antikvarnih). Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1995.

Knežević, Ivana. Muzejska uloga Zavičajne zbirke Essekiane u Muzeju Slavonije. // Muzeologija 48/49(2011/2012), str. 253-262.

Knežević, Ivana. Od zavičajne zbirke muzejske knjižnice do mrežnoga kataloga. Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 3/4(2010), str. 99-106.

Knežević, Ivana. Osječka bibliografija – od prikupljanja do digitalizacije. // Knjižničarstvo 11/12, 1/2(2007/2008), str. 31-39.

Kordić, Marina; Vinaj, Marina. Međuknjižnična razmjena publikacija : mogućnosti nabave stručne literature na primjeru Knjižnice Muzeja Slavonije. // Glasnik slavonskih muzeja : glasilo Muzejske udruge Istočne Hrvatske 27, 4(2006), str. 119-125.

Malbaša, Marija. Antunović, Oskar F. (Friml Antunović). // Hrvatski biografski leksikon, 2016. URL: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=777> (2016-08-10)

Malbaša, Marija. Osječka bibliografija : tiskarsko-izdavačka djelatnost u Osijeku od 1742. Do 1978. godine : sv. I. (1742-1944). Osijek : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad, 1981.

Malbaša, Marija. Osječki bibliofil i bibliograf Oskar Friml-Antunović. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 18, 3/4(1972), str. 49-56.

Malbaša, Marija. Povijest tiskarstva u Slavoniji. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1978.

Marijan Lanosović: Neue Einleitung zur slavonsischen Sprache. URL: <http://ihj.hr/iz-povijesti/marijan-lanosovic-neue-einleitung-zur-slavonsischen-sprache/22/> (2016-08-10)

O digitaliziranoj baštini. <http://db.nsk.hr/HeritageUnits.aspx?id=197> (2016-02-02)

Ožić Bašić, Dina. Utjecaj računalnih tehnologija na razvitak novih sadržaja suvremenih sveučilišnih knjižnica. // Prostor : znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam 15, 1(33)(2007), str. 118-131.

Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. URL: www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf (2016-03-11)

Radovanlija Mileusnić, Snježana. Muzejske knjižnice na internetu : pregled stanja u Hrvatskoj s inozemnim primjerima. // Zbornik radova i priloga s 3. dana specijalnog knjižničarstva Hrvatske / urednica Maja Jokić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 34-44.

Sablić-Tomić, Helena; Rem, Goran. Slavonski tekst hrvatske književnosti. Zagreb : Matica hrvatska, 2003.

Tatarin, Milovan. Gospin plač i muka Isukrstova u slavonskoj nabožnoj knjizi 18. stoljeća. // Ljubavi nebeske, ljubavi zemaljske : prilozi hrvatskoj nabožnoj književnosti 18. stoljeća / Milovan Tatarin. Zagreb : Disput, 2007. Str. 7-105.

Tomašević, Antun. Razgovor duhovni od svetoga Bone mučenika. Pretisak s pogovorom. Zagreb : Gradski muzej Vukovar, 1994.